

КАКО СЕ МОЖЕ РИЈЕШИТИ ПРОТИВРЈЕЧНОСТ ИЗМЕЂУ НАУКЕ И УМЈЕТНОСТИ?

О аутору:

Николај Фјодоров (1829-1903) је руски религиозни мислилац и филозоф, библиотекар московској музеја Румјанцев (данас Руска државна библиотека), човек који је, како каже Лоски, „несумњиво био праведник и неканонизовани светица“, а доскора јошово нејознатј како у својој ошацибини, шако и у свијету. Један је од најзначајнијих стваралаца не само руске већ и свјетске културе XIX вијека. Досшојевски је, на примјер, за њега јоворио: „Он ме је веома заинтересовао... Заправо, слажем се с тим мислима. Прихватио сам их као своје.“ Толстој је за Фјодорова изјавио: „Ја сам јоносан што живим у исто вријеме с таквим човеком.“ А Владимир Соловјов, ван сваке сумње највећи руски филозоф XIX вијека, писао му је: „Ваши пројекти прихватам у јошностј и без икаквих примједби. Од времена јојаве хришћанства ваши пројекти је јрви корак најријед чојвечијег духа на Христовом јуту. Са своје стране само моју да вас признам за свој учитеља и духовног оца.“

Николај Фјодоров или, како ја називају, „Московски Сократи“ је зачетник руској космизма – данас у великој мјери заборављене философије. За животиа јошово ништа није објавио, јер је јродају књиа сматрао недојустивом. У свом кайишталном дјелу „Философија заједничкој дјела“ (објављена 1906, заслутом његових ученика) Фјодоров засштуа двије велике идеје: излазак човека у космос и јудску бесмртностј (васкрсење). О јројекту васкрсавања, заједништву, идеји храма, очевима и синовима, Тројичном Боју, биће ријечи у овом шекстиу.

Преведени шексти, односно чланак се налази у Зборнику објављеном 1982. у оквиру чланака о умјетностј. Овај зборник радова Н. Ф. Фјодорова (1829-1903), оријиналној мислиоца-енциклопедисте и ушойисте, оснивача „космичкој“ јравца руске научно-философске мисли, обухвата његова јлавна дјела из двошомне „Философије заједничкој дјела“, која је јостала библиографска ријеткостј, као и чланци и писма из недавно

откривених рукописних материјала за III том. Уознавање са идеолошким наслеђем Фјодорова помоћи ће читаоцу да прогуби своје разумијевање сложених пушева развоја руске философске мисли у XIX веку. Књига је намјењена за све оне који се занимају за историју руске философије.

Три формуле: а) *умјетничка*: уједињење свих који су створени по лику Бога творца, уједињење свих васпоставитеља (умјетника) ради васпостављања свега, кривицом људи разрушеног, свега, због њиховог недјеловања остављеног у власти смрти и уништења;

б) *религиозно-морална*: уједињење свих живих (синова) по лику Тројичног Бога отаца ради васкрсења мртвих (родитеља) и

в) *научна*: уједињење разумних бића против слијепе силе природе, смртоносне због своје сљепоће, ради њеног преобраћања у ону којом управља разум, дакле, у животворну.

Спајајући све умјетности у архитектури у лик њене најсавршене грађевине – храма, као представе привидног универзума, а све науке, сва знања објединивши у астрономији која одбија привидни универзум и која обгрљава земљу са свим њеним житељима у садашњости и прошлости (палеонтологија и историја), и све свјетове са свим њиховим својствима – физичким и хемијским – ми добијамо потиврјечност између науке и умјетности, између науке која постаје коперниканска и умјетности која остаје птоломејска.

Прелазак у стварност своди се на отклањање јаза између науке и умјетности, између представе привидног универзума (архитектура, храм) и тога како га осликавају мисли, размишљања и савремена наука. Умјетност и поезија су до дана дањашњег остали вјерни птоломејском, древном погледу на свијет, зато што је коперникански поглед, кажу, „тако непоетичан”: за њега нема неба, него само земља; он као да је створен зарад нове, прозаичне, свјетске историје.

Коперникански поглед заиста није поетичан, али то је зато што захтијева поетичко стваралаштво у реалности, а не у метафизичком смислу; он захтијева помирење између науке и умјетности које се реализује само у равни реалности, када ће наука и умјетност имати исти материјал, када ће дјеловати једна иста сила и када ће сами од земље начинити небеса. За птоломејску умјетност говоре да никад није било обмане која нас више уздиже, јер је из геоцентричног положаја проистекао антропоцентрични. Али како помирити централни положај човјека са његовом немоћи?.. Постављајући човјека

у центар, птоломејски систем га је *начинио само коншемилашором*, него контеплатором *своје нишшавности*, док се свијет приказује овдје не као слијепа сила, него као сила којом управља разум, али нељудски разум. Слијепа сила, која носи у себи глад, болести и смрт је разумљива; али како разумну силу објединити са таквим трагедијама?!.. Птоломејски систем указује на човјека као на посебан предмет старатељства Високог Разума; али притом било би погрешно сматрати како је Високи Разум киван на своју власт и чињеницу да је човјек осуђен на вјечну незрелост. Ипак, људска незрелост неће спријечити да, наравно, Високи Разум буде свезнајући, све-могући и да све ради за људе, али да ради кроз њих саме! *У шоме је и најважнија величина Бога. Бесмртности душе, иришом урођена, не сшечена*, била је неопходност тог система. Стеченим у томе се сматрају награде и казне и нема ту мјеста за *дјело, заједничко дјело*, тј. за уједињење ради васкрсења, што са друге стране представља неопходност коперниканског система, у коме човјек није постављен у центар и не служи сврси универзума. Али, управо је то оно што самог човјека приморава да у свијет унесе сврсисходност, тјера га да постане владајућа сила и да то уношење сврсисходности у свијет начини предметом заједничког дјела.

Коперникански систем претвара човјека из *коншемилашора у джелашиншка*, а у свијету види слијепу силу и признаје свијет као слијепу силу. Коперникански систем је хипотеза која може добити потврду и потпуну, свјесну и доказану снагу само постепеним и досљедним васкрсавањем свих покољења која су раније живјела. То ће бити, такорећи, експерименталне експедиције за провјеру истинитости претпоставки о кретању свјетова у цијелој васељени, њиховој удаљености један од другог и уопште свега што улази у ову величанствену хипотезу. *Знање се доказује своишшим дјелом*, јер је знање, као и вјера, остваривање оног што се чека, тј. остваривање захтјева људске природе. *Наука се доказује умјетношћу*: коперниканска астрономија, у којој су све науке, доказује се небеском архитектуром, која обгрљава све умјетности засноване на небеској механици, физици, хемији, физиологији, антропологији и читавој историји. То не значи спуштање небеса на земљу; то значи уздизање земље и свих свјетова у више, небеске, тамо гдје влада љубав, разум, или човјек као оруђе Бога Отаца, Бога Тројичног, лика једнодушности и сагласја, Бића Свесавршеног. Бог је, по коперниканском систему, Отац који не само да ради све за људе, него и *кроз људе*, који захтијева, као

Бог Отаца, од свих живих да се обједине ради васкрсења умрлих и ради насељавања свјетова васкрслим покољењима и зарад управљања овим посљедњим. То ће и бити одухотворење свјетова од стране васкрслих покољења. Коперникански систем за свој морални крај захтијева регулисање свјетова кроз васкрсла покољења; он даје знању сврху, а умјетност чини живом и савршеном. Ниједна обмана „која нас уздиже” не може да се пореди са истином која нас уздиже не мислено, него стварно.

Спиритуалистичка, дуалистичка философија је производ птоломејског или привидног универзума, у коме је небо дато духовним бићима, а земља – тјелесним; онда не само новозавјетна, него и старозавјетна религија не знају за ову дихотомију, јер ова посљедња се подједнако односи и према „што је на небу – горе је” и према „што је на земљи – доље је”, а хришћанство најбољи свијет не види само на новој земљи, него и новом небу, а не на постојећим који морају бити уништени или преображени, у зависности од тога да ли је посриједи покајање, а са њим и уједињење ради васкрсења; ако, пак, не слиједи покајање, онда ће наступити крај, уништење...

Гдје је разрјешење противрјечности између коперниканске науке и умјетности која и даље остаје птоломејска, зато што је у највећој мјери важно за живот да коперникански поглед на свијет има то нешто заједничко са хришћанским погледом, да се оба признају као највише истине, али без обзира на такву потврду, ни једно ни друго нису уткани у живот; морално устројство свијета остаје до дана данашњег паганским, баш као што до дана данашњег у животу наставља да руководи птоломејски поглед на свијет, до те мјере да су сами астрономи принуђени да говоре о изласку и заласку сунца, мјесеца и звијезда. Може се мислити да ће морално устројство свијета постати хришћанско једино онда када не само мисао, не само један поглед на свијет, него и сама умјетност, тј. дјело постане коперниканско.

И умјетност, као и наука, почиње заповијешћу „будите као дјеца”. Само дјеца која су поднијела губитак, тј. синови умрлих очева, вјерују у почетак умјетности или дјела. Немогуће је сазнати крај (циљ) умјетности, а да се притом не зна њен почетак, као што је, уколико се не зна крај, немогуће схватити значење умјетности. Успињање, устајање, вертикалан положај – све је то природни почетак умјетности и тај почетак указује на сврху и значење умјетности. Заједно са посљедњим уздахом очева, поглед синова подигнут је према небу

као према њедрима очева, не мртвих него живих, зато што само оно што је живо они су могли да разумију. Закопавајући или чак спаљујући умрлог оца, син као живо биће одмах васпоставља оца у виду представе као живог, у вертикалном, стојећем положају, а не у лежећем, као мртвог. Заједно са повезивањем синова повезали су се и споменици очева: створен је храм који и јесте слика земље која даје своје мртваце. Простирући преко уједињених очевих споменика кожу, покров, рогожину, као небо, синови су и на том покрову осликавали ликове очева. И постао је храм слика не само земље која се одриче својих умрлих, него и неба на коме су настањена васкрсла покољења; храм је постао слика привидног универзума (према птоломејском систему) – подобје, а не стварност. Каква умјетност, какав храм, као уједниће свих умјетности, мора да одговара коперниканском погледу на свијет који одбацује привидни универзум, и који је насељен не само оним који су подобје умрлим, него насељен и самим умрлим? Само умјетност може претворити коперниканску хипотезу у несумњиву, неизбјежну истину.

Храм, са своје умјетничке стране, изражава докоперникански поглед на свијет, док са техничке стране представља примјену земаљске механике која се своди на једно – чување тијела од пада. Ако је архитектура подобја отпор према паду, подизање, подржавање онога који пада, некакав тријумф над падањем тијела, онда ће стварана архитектура бити отпор према паду саме Земље и цијелог система, отпор према паду свих свјетских система. Јер Земља, као и сва небеска тијела, строго говорећи, није постојана, већ стално пада, стварајући један, два, или чак прегршт кружних обртаја. Само сунце, емитујући свјетлост, постаје пуније, хлади се и сходно томе, његов пад се појачава.

Однос ослонца према њиме подржаним дијеловима, или начин на који се ствара отпор према падању тијела, даје сву разноликост стилова и служи као њихова карактеристика. Нови стил, тј. отпор према паду саме Земље и небеских тијела уопште, може проистећи примјеном небеске механике на природну, небеску архитектуру; у оној мјери у којој знање о падању тијела служи умјетности градње, у тој мјери ће и небеска механика, небеска физика итд. служити да се несвјесни покрети свјетлећих небеских тијела претворе у свјесне; служиће и за њихово управљање, за стварање од њих постојаних грађевина, храма свјетова, неумитно, без видљивих ослонаца, у безграничном простору свих оних који се крећу; служиће да се сви свје-

тови ослободе окова гравитације, слијепе силе привлачења, чинећи их инструментом истраживања међусобних осјећања, међусобне љубави свих покољења људског рода. Очигледно, у овом случају, јаз између архитектуре или храма који обједињује у себе све умјетности, и астрономије која у себи обједињује све науке, биће уништен и између њих биће успостављено јединство: архитектура, која обједињује све умјетности постаће експериментални доказ астрономије, која даље обједињује све науке. Ово више није вјештачки храм, није само представа небеског свода; ово није ни округли плес – подобије кретању сунца; ово је само небо, само кретање земље којим управља мисао и осјећање складног хора цијелог људског рода. Какво би то јединство проникло у читаву историју људског рода од првог погледа, баченог на небо од стране бића које стоји, које усмјерава земаљски хор на подобије небеског кретања, и ако би се тај хор затим преобразио из замишљеног Сунцехода (сунчеве игре) у прави Земљоход (земаљску игру).

Храм је уопште подобије васељене, много нижи од свог оригинала у стварности, али неупоредиво виши по свом смислу. Смисао храма лежи у томе што је то пројекат васељене, у којој се оживљава све што у оригиналу бива мртво, и гдје је све оживљено постало свијест и контрола над бићем које је било слијепо. Храм, чак и највећи, мали је до ништавности у поређењу са васељеном коју приказује; али у овој ништавности, смртно и ограничено биће покушало је да прикаже и даљину и дубину и ширину неизмјерну и безграничну, како би у њега било постављено све што се у слијепој природи појављује као живо, макар и на тренутак. Ово нешто ефемерно по времену бивствовање, човјек је претворио у обично (једнодневно) по брзини васпостављана, јер што је краћи период васпостављања то је оно садржајније и шире по облику и у себи обухвата све прошло. Неизмјерност и моћ и живот до танчина покушао је пластично, живописно, иконописно Син Човјечји дочарати у храму; прибјегао је звуку, ријечи, писму и, коначно, самом себи, у живим је сликао мртве; и на тај начин колективна молитва постала је служба у храму.

Васкрсење Христа било је обична (једнодневна) градња Њим Самим храма Својего Пречистог Тијела, а обична грађевина храма, подигнутог заједничким радом, без новца за бескрвну жртву – храма сличног, дакле, очишћеном од крви и новца, храму Јерусалимском (Јован, III, 16), може се и мора називати тродневном, при чему се само тада и открива дубоки, свехришћански смисао ових обичних

и у исто вријеме завјетних храмова. Храм ће бити тродневни ако његова изградња, изазвана неком несрећом, помором, страдањем, почне у петак увече и претворивши спокој суботе у рад, попут Сина Човјечјег, који је исцијелио слабог и васкрслог Лазара у дан спокоја, завршиће се освјећењем храма у поноћ дана васкрсења, тј. на почетку дана избављења од страдања и смрти. Таквом значењу, таквом смислу данима градње нису придавали на значају, очигледно, сами градитељи завјетних храмова, иако је управо то смисао и значење које лежи у њима; оvdје се може рећи – сва суштина хришћанства која се састоји у томе да се људски род, извршавајући Вољу Отаца, поистовјећује са Њом, притом сам страдајући и умирући, и да свеукупним, вишеструким радом, по лику Тројичног, достиже, међутим, бесмртност и светост.

Свеопште васкрсење је потпуна побједа над простором и временом. Прелазак „са земље на небеса” јесте побједа, тријумф над простором (или наизмјенична свеприсутност). Прелазак из смрти у живот или истовремено суживот *чишавої низа времена* (покољења), суживот наизмјеничности јесте побједа над временом. Идеалност ових облика знања (простора и времена) постаће реалност. Свеопште васкрсење постаће јединство историје и астрономије или наизмјеничности покољења у свеукупности, пуноћи и цјеловитости свјетова. Тансцедентална (предискуствена) естетика простора и времена постаће наше стварно искуство или заједничко дјело.

Са руског превела: Стојанка Тешић

Извор: <https://ruslit.traumlibrary.net/book/fedorov-sochinenia/fedorov-sochinenia.html> (Зборник)

(<https://ruslit.traumlibrary.net/book/fedorov-sochinenia/fedorov-sochinenia.html#s003003003>) – текст изабран за превод